

Afghanistan: Familiemedlemmer til personer med tilknytning til republikken

- Situasjonen for slektninger av personer med tilknytning til republikken: risikerer familiemedlemmer reaksjoner fra Taliban og de facto myndighetene?

Hvem har de facto myndighetene fokus på?

På en pressekonferanse den 17. august 2021, to dager etter Talibans maktovertakelse, annonserte talsmann Zabihullah Mujahid at Taliban hadde tilgitt sine tidligere fiender. Taliban ga amnesti til alle som tilhørte eller hadde hatt nær tilknytning til republikken.

Det har vært en rekke regimeskifter og væpnede konflikter i Afghanistan etter 1979. Det er utbredt at sentrale politiske og militære aktører skifter alliansepartner eller side i konfliktene som har preget landet disse tiårene. Da Taliban mistet makten i 2001, vendte de fleste talibanere tilbake til lokalsamfunnene sine. Det var ingen rettslig prosess etter de omfattende menneskerettighetsbruddene som var begått. Store deler av republikkens sikkerhetsapparat la ned våpnene og overga seg helt uten kamp da republikken brøt sammen i august 2021.

Likevel har UNAMA dokumentert 800 menneskerettighetsbrudd mot tidligere sikkerhetspersonell og republikkens tjenestemenn i perioden fra 15. august 2021 til 30. juni 2023. Det dreier seg om blant annet utenomrettslige drap, forsvinninger og tortur. Omfanget av slike reaksjoner var størst rett etter at Taliban tok makten; halvparten av hendelsene fant sted i de fire første månedene etter maktovertakelsen. Det rapporteres imidlertid om tilfeller av menneskerettighetsbrudd også senere (UNAMA 2023a, s. 1, 2, 5, 6; 2023b, s. 3).

En faktor som kan ha betydning for om de som tjenestegjorde under republikken er utsatt, er om de har tilpasset seg de nye makthaverne og hvilken rolle personen spiller i dag. De facto myndighetene har et særlig fokus på de som er i aktiv og

direkte opposisjon til de facto myndighetene og som gir uttrykk for dette, eller som bruker vold i motstandskampen. Ofte er en mistanke – mer eller mindre velbegrunnet – tilstrekkelig. Taliban anser Islamic State Khorasan Province (ISKP) for å være den største trusselen, og det brukes mye ressurser på å bekjempe dem. Salafistene har blitt utsatt for en rekke overgrep (Human Rights Watch 2022a; UN Secretary-General 2023, s. 5).

Et lite fåtall av de som tidligere var del av republikkens maktapparat, utgjør en aktiv opposisjon mot de facto myndighetene. UNAMA (2023, s. 3) hevder at ved vilkårlige arrestasjoner og internering av republikkens myndighetspersoner og sikkerhetspersonell, begrunnes ofte arrestasjonene med en påstått tilknytning til National Resistance Front (NRF) eller andre militante opprørsgrupper.

Journalister som kritiserer Taliban, menneskerettighets- og sivilsamfunnsaktivister som peker på menneskerettighetsbrudd, og kvinner som protesterer mot den systematiske undertrykkelsen av kvinner, er alle sårbare grupper som kan utsettes for reaksjoner fra de facto myndighetene.

Situasjonen for familiemedlemmer

I UNAMAs rapport (2023a) om overgrep mot republikkens tjenestemenn, vises det til flere hundre menneskerettighetsbrudd, men reaksjoner mot familiemedlemmer nevnes ikke i rapporten. En velinformert analytiker opplyste i samtale med Landinfo (2023) at det ble rapportert om enkelte, isolerte hendelser etter maktovertakelsen, men vedkommende er ikke kjent med slike saker etter senhøsten 2021.

Det er imidlertid rapportert om enkelte tilfeller hvor familiemedlemmer synes å ha vært i de facto myndighetenes søkelys, og ifølge rapportene skal de ha blitt utsatt for overgrep. Kort tid etter maktovertakelsen, i oktober 2021, skrev Human Rights Watch (2021, s. 1) om de facto myndighetene at de «[...] have also targeted family members of former security force members». I rapporten er det ellers lite konkret informasjon som relateres til familiemedlemmer.

Det foreligger ikke tallmateriale over omfanget, profil på «hovedperson» eller hva slags reaksjoner familiemedlemmer utsettes for. Det kan også være uklart om det er de facto myndighetene eller andre som står bak overgrepene (Rawadari 2023a, s. 13). I en rapport som ble publisert sommeren 2022, og som dekker de første ti månedene etter maktovertakelsen, viser UNAMA (2022, s. 13, 14) til registrerte overgrep begått mot republikkens tjenestemenn. Ofrenes profiler dekker et bredt spekter og inkluderer, ifølge UNAMA, «[...] relatives of former ANDSF and government officials». Det fremgår imidlertid ikke hvor mange av de 160 utenomrettslige drapene, de 178 arrestasjonene eller 56 tilfellene av mishandling som omhandler familiemedlemmer.

UNHCR (2023, s. 6) påpeker i Guidance Note av februar 2023 at familiemedlemmer til personer med en utsatt profil, selv kan være i faresonen.

UNHCR viser til Freedom House som kilde. Freedom House har gjennomført en utvalgsundersøkelse blant mer enn 600 menneskerettighetsaktivister. To tredjedeler av respondentene er fortsatt i Afghanistan. De som har forlatt landet, opplyser at de er bekymret for familiemedlemmene som oppholder seg i hjemlandet. Enkelte av de som fortsatt oppholder seg i Afghanistan, opplyser at familiemedlemmer har blitt utsatt for vold. Det gis imidlertid ikke informasjon om hvor mange det dreier seg om, hvilken type reaksjoner familiemedlemmer utsettes for, eller hva som er bakgrunnen for reaksjonene (Richard 2023).

Ifølge en menneskerettighetsekspert (samtale 2023) kan familiemedlemmer utsettes for et bredt spekter av reaksjoner, fra trakassering til arrestasjoner og i enkelte tilfeller drap. Det er rapportert om at en hel familie skal ha blitt drept etter mistanke om tilknytning til NRF. Det er uklart om alle i familien var tilknyttet NRF, eller om enkelte av dem ble drept fordi de var familiemedlemmer. Crisis Group (2022, s. 20) hevder at familiene til mistenkte NRF-krigere skal ha blitt kastet ut av hjemmene sine fordi de holdes ansvarlige for familiemedlemmenes handlinger.

Hvorfor utsettes familiemedlemmer for overgrep?

Ifølge Human Rights Watch (2021, s. 3) utsettes familiemedlemmer for press og overgrep i den hensikt å avsløre hvor det tidligere sikkerhetspersonellet skjuler seg. Afghanistan-eksperten Thomas Ruttig (som gjengitt i DRC 2022, s. 25, 26) bekrefter at Taliban kan gå etter familiemedlemmer hvis de ikke finner den de primært er ute etter. Ifølge menneskerettighetsorganisasjonen Rawadari (2023a, s. 12) var dette tilfelle i en sak i Takhar-provinsen. Et tidligere sikkerhetspersonell hadde søkt tilflukt i Iran. I og med at ektefellen ikke var å finne, skal Taliban ha drept mannens hustru. Ifølge en menneskerettighetsekspert (samtale 2023) er denne saken svært spesiell i og med at det er uvanlig at de facto myndighetene tar livet av kvinner. I et annet tilfelle, som fant sted i Dai Kundi, skal to mindreårige barn ha blitt satt i arrest inntil faren, et tidligere provinsrådsmedlem, kom hjem fra Iran. Kilden beskrev barna som «gisler».

Likeledes peker andre kilder på at familiemedlemmer kan brukes som forhandlingskort, eller at de facto myndighetene truer med å utsette familiemedlemmer for reaksjoner dersom «hovedpersonen» ikke samarbeider. Amnesty rapporterer om en slik sak, hvor en person som var i Talibans arrest ble truet med reaksjoner mot familiemedlemmer. Hensikten var nettopp å få vedkommende til å samarbeide (Amnesty International 2022).

Talibans motivasjon for å presse familiemedlemmer er ifølge menneskerettighetseksperten (samtale 2023) å forhindre åpen kritikk mot de facto myndighetene – få hovedpersonen til å «tie stille» – i tillegg til å true, utøve press, eller få informasjon om hovedpersonen. Eksperten hevder at mange afghanere i utlandet ikke uttaler seg til nasjonale eller internasjonale medier av hensyn til familiemedlemmer som oppholder seg i Afghanistan.

Mannlige familiemedlemmer holdes ansvarlig for kvinners handlinger

Afghanistan er et utpreget patriarkalsk samfunn og mannen skal ha kontroll over familiens kvinner. Taliban har erklært at mannlige slektninger risikerer reaksjoner som følge av kvinners handlinger og oppførsel (samtale med analytiker, 2022). Av dette følger at menn holdes ansvarlig for handlinger som er utført av familiens kvinner, eksempelvis kvinner som har demonstrert mot innføringen av de store innskrenkingene av kvinners rettigheter etter maktovertakelsen.

Det rapporteres om utenomrettslige pågripelser og arrestasjoner av mannlige familiemedlemmer, men også at hele familier, inkludert barn, har blitt arrestert. Hensikten er å sørge for at storfamiliens kvinner slutter å protestere (Amnesty International 2023; Human Rights Watch 2022b). Kort tid etter maktovertakelsen, i september 2021, skal Taliban ha tatt seg inn i hjemmet til kvinne- og sivilsamfunnsaktivist Fahima Rahmati i Kandahar. Fem mannlige familiemedlemmer ble bortført i hendelsen (Naadem 2021).

Familier presses på ulike vis. For at arresterte kvinner skal settes fri, blir slektninger bedt om å levere skjøte på familiens eiendom. Trusselen er at eiendommen konfiskeres hvis kvinnene fortsetter å protestere (Human Rights Watch 2022b).

Oppsummering

Landinfo forstår informasjonsbildet slik at i de aller fleste tilfellene er det «hovedpersonen» som utsettes for reaksjoner og hevn fra Taliban. Det foreligger imidlertid informasjon som peker i retning av at familiemedlemmer også kan risikere reaksjoner fra nåværende de facto myndighet som følge av slektingers tilknytning til republikken. Det er rapportert om et fåtall slike saker. Samtidig kan det være mørketall og urapporterte saker, blant annet fordi familier unnlater å rapportere saken til menneskerettighetsorganisasjoner eller medier i frykt for represalier (Rawadari 2023b, s. 14, 25).

Informasjon om de rapporterte sakene er begrenset og av anekdotisk karakter. Kildene har lite informasjon om hvor utbredt slike reaksjoner er. Omstendighetene rundt og bakgrunnen for hendelsene er ofte uklare. Unntaket er reaksjoner mot familiene til kvinneaktivister.

Det er altså vanskelig å vite med sikkerhet hva som er dynamikken og konteksten for hendelsene. Det kan være krevende å fastslå hva som er den bakenforliggende og utløsende årsaken, selv om motivet i mange av de rapporterte sakene synes å være at Taliban ønsker informasjon som kan lede dem til «hovedpersonen».

Det er ikke et klart mønster i det rapporterte materialet verken hva gjelder geografi, hvilke familiemedlemmer som utsettes for reaksjoner, hvilke reaksjoner det dreier seg om eller hva som er «hovedpersonens» profil. Det faktum at det dreier seg om få rapporterte saker, bidrar til at det er ekstra krevende å se gjennomgående trekk i enkelttilfellene. Slik Landinfo forstår situasjonen, synes

det å være et betydelige element av vilkårlighet og uforutsigbarhet i hvem som er utsatt.

Det som imidlertid synes å være et faktum, er at de fleste rapporterte tilfellene fant sted de første månedene etter maktovertakelsen. Det kan videre synes som Taliban i den senere tiden har et særlig fokus på profiler som utfordrer deres nåværende styre, politisk eller militært.

Om Landinfos responser

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos responser er basert på opplysninger fra nøye utvalgte informasjonskilder, og kan bygge på både skriftlig og muntlig kildemateriale. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo, og er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema. Responsene er utarbeidet innenfor korte frister, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

Amnesty International (2022, 15. august). *The Rule of Taliban: A year of violence, impunity and false promises*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/documents/asa11/5914/2022/en/> [lastet ned 27. oktober 2023].

Amnesty International (2023). Afghanistan 2022. *Amnesty International*. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/afghanistan/report-afghanistan/> [lastet ned 13. oktober 2023].

Crisis Group (2022, 12. august). *Afghanistan's Security Challenges under the Taliban*. Kabul: Crisis Group. Tilgjengelig fra https://icg-prod.s3.amazonaws.com/326-afghanistans-security-challenges_0.pdf [lastet ned 9. november 2023].

DRC, dvs. Danish Refugee Council (2022, 28. november). *Afghanistan conference. The Human Rights Situation after August 2021*. København: DRC. Tilgjengelig fra <https://asyl.drc.ngo/media/13vhsflb/drc-afghanistan-conference-report-28nov2022.pdf> [lastet ned 12. oktober 2023].

Human Rights Watch (2021). *No Forgiveness for people like you*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra

- https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/11/afghanistan1121_web.pdf [lastet ned 23. februar 2022].
- Human Rights Watch (2022a, 7. juli). *Afghanistan: Taliban Execute, 'Disappear' Alleged Militants*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2022/07/07/afghanistan-taliban-execute-disappear-alleged-militants> [lastet ned 4. januar 2023].
- Human Rights Watch (2022b). *Afghanistan: Women Protesters Detail Taliban Abuse*. *Human Rights Watch*. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2022/10/20/afghanistan-women-protesters-detail-taliban-abuse> [lastet ned 9. november 2023].
- Naadem, Bashir Ahmad (2021, 12. september). Taliban attack Fahima house, arrest family members. *Pajhwok Afghan News*. Tilgjengelig fra <https://pajhwok.com/2021/09/12/taliban-attack-fahima-house-arrest-family-members/> [lastet ned 18. oktober 2023].
- Rawadari (2023a, august). Human Rights Situation in Afghanistan: Mid-year report 1 January to 30 June 2023. *Rawadari*. Tilgjengelig fra https://rawadari.org/wp-content/uploads/2023/08/RW_AFGHumanRights2023_English.pdf?# [lastet ned 13. november 2023].
- Rawadari (2023b, juni). Justice Denied: An Examination of the Legal and Judicial System in Taliban-Controlled Afghanistan. *Rawadari*. Tilgjengelig fra https://rawadari.org/wp-content/uploads/2023/06/RW_Rule-of-Law-Report-English.pdf [lastet ned 13. november 2023].
- Richard, Anne C. (2023, 19. januar). Afghan Human Rights Defenders: On the Run and Still at Risk. *Freedom House*. Tilgjengelig fra <https://freedomhouse.org/article/afghan-human-rights-defenders-run-and-still-risk> [lastet ned 27. oktober 2023].
- UN Secretary-General (2023, 20. juni). *The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security*. New York: UN General Assembly. Tilgjengelig fra https://unama.unmissions.org/sites/default/files/230620_sg_report_on_afghanistan_s.2023.453.pdf [lastet ned 14. august 2023].
- UNAMA (2022, juli). *Human Rights in Afghanistan*. Kabul: UNAMA. Tilgjengelig fra <https://afghanistan.un.org/sites/default/files/2022-07/UNAMA%20Human%20rights%20in%20Afghanistan%20report%20%E2%80%93%20June%202022%20%28ENGLISH%29.pdf> [lastet ned 5. september 2022].
- UNAMA (2023a, august). *A barrier to securing peace: Human rights violations against former government officials and former armed force members in Afghanistan: 15 August 2021 – 30 June 2023*. Kabul: UNAMA. Tilgjengelig fra <https://unama.unmissions.org/barrier-securing-peace-hr-violations-against-former-government-officials-former-armed-force-members> [lastet ned 17. oktober 2023].
- UNAMA (2023b). *Human rights situation in Afghanistan. February - April 2023*. Kabul: UNAMA. Tilgjengelig fra <https://unama.unmissions.org/human-rights-monitoring-and-reporting-0> [lastet ned 18. oktober 2023].
- UNHCR (2023). *Guidance Note on the International Protection needs of people fleeing Afghanistan - update 1*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2086941/63e0cb714.pdf> [lastet ned 18. oktober 2023].

Muntlige kilder

Samtale med menneskerettighetseksperter (2023).

Samtale med analytiker (2022, 2023).

© Landinfo 2023

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.